

Голас Радзімы

№ 21 (1643)
29 мая 1980 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЙЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

Гармонікі, баяны, акардэоны выпускае Маладзечанская фабрыка музычных інструментаў. Прывабны знешні выгляд, часціня гучання забяспечваюць вялікі попыт на іх у пакупнікоў Беларусі і іншых рэспублік. НА ЗДЫМКУ: рабочыя прадпрыемства І. ІВАНЕЦ і Л. БАРОУСКАЯ правяраюць якасць музычных інструментаў. Фота А. ЛАБАДЫ.

М. БАРЫСЕВІЧ: «Мы лічылі
выключна важным вывучаць
складаныя малекулы...»

[«Ад спектральнага аналізу
да новых лазераў»]
стар. 2

**СУАЙЧЫННІКІ ГАВОРАЦЬ
«НЕ!» БАЙКОТУ**

[«Алімпіядзе быць у Маскве»]
стар. 4

**ЗНОЙДЗЕНА У АРХІВЕ
ВІЛЕНСКІХ КНІГАВЫДАУЦОУ**

[«Нічога такога я не пісаў...»]

стар. 6—7

У пачатку красавіка ў беларускай прэсе быў апублікаваны Указ Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР, у якім гаварылася, што за актыўную работу па прапагандзе савецкага ладу жыцця і міралюбивай знешняй палітыкі СССР сярод зарубежных суайчыннікаў газета «Голас Радзімы» ўзнагароджана Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР. 20 мая ў Беларускім таварыстве «Радзіма», дзе сабраліся супрацоўнікі таварыства і рэдакцыі, адбылося ўручэнне гэтай высокай ўзнагароды. НА ЗДЫМКУ: намеснік Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР У. ЛАБАНОК уручае Ганаровую грамату Вярхоўнага Савета Беларускай ССР рэдактару газеты «Голас Радзімы» В. МАЦКЕВІЧУ.

● ПАДЗЕІ ● ЛЮДЗІ ● ФАКТЫ ● ПАДЗЕІ ● ЛЮДЗІ ● ФАКТЫ ●

ЗАКАЗ БАЙКАНУРА
Аршанскі камбінат зборных жалезабетонных вырабаў і канструкцый пастаўляе калоны, рыгелі, пліты пустотнага націлу для новай сярэдняй школы ў Байкануры — касмічнай гавані СССР.

ТВОРЧАЯ СПРАВАЗДАЧА

У кінатэатрах Гродна, Ліды, Ваўкавыска, Навагрудка, Шчучына і іншых гарадоў Гродзенскай вобласці творчыя групы студыі «Беларусьфільм» паказваюць свае работы за 1979 год: фільмы «Пункт адліку», «Дзікае пляванне караля Стаха», «Прыміце тэлеграму ў доўг», «Родная справа», «Дзень вяртання», першыя дзве серыі шматсерыйнага тэлевізійнага мастацкага фільма «Дзяржаўная граніца».

БУДЗЕ ПАПАЎНЕННЕ
У калгасах і саўгасах Маладзечанскага раёна працуюць больш чым восемсот спецыялістаў. Яшчэ 150 чалавек вучацца ў інстытутах і тэхнікумах. А нядаўна паспяхова здалі экзамены і паступілі ў Беларускія заочны сельскагаспадарчы тэхнікум 37 працаўнікоў тутэйшых вёсак.

ГОРДАСЦЬ ЗЕМЛЯКОЎ
Герой Савецкага Саюза бабруйчанін Барыс Коўзан — адзіны лётчык-

знішчальнік у свеце, які ў час Вялікай Айчыннай вайны чатыры разы тараніў варожыя самалёты і застаўся жывы. У сярэдняй школе № 1 Бабруйска, дзе ён вучыўся, у музеі баявой славы сабраны матэрыялы, звязаныя з ваенным подзвігам героя, яго ўспаміны.

САЎГАС-САД

У інстытуце Саюзгір-рамеліяводчас праектуецца першы на беларускім Палессі саўгас-сад. Новая гаспадарка зойме плошчу ў дзве тысячы гектараў на беразе Дняпра і будзе спецыялізавацца на вырошчванні фруктаў і ягад.

УНІВЕРСАЛЬНЫЯ БАЗЫ

Калектыў гомельскіх комплексных майстэрняў «Белгіпрагандлю» распрацаваў цікавыя практычныя ўніверсальныя базы. Яны вызначаюцца высокай ступенню механізацыі, на іх узвядзенне ідуць сучасныя зборныя канструкцыі. Першыя збудаванні атрымалі высокую ацэнку спецыялістаў.

ЛЯСЫ МАЛАДЗЕЮЦЬ

Пасадкі дубу, сасны і бярозы занялі сёлета ў Жытківіцкім лягаса 650 гектараў. З уласнага гадавальніка атрымана каля чатырох мільёнаў саджанцаў.

На Гомельскім заводзе сельскагаспадарчага машынабудавання створан самаходны кормаўборачны камбайн КСК-100 на гусенічным ходзе. Ён вызначаецца высокай праходнасцю і прызначаны для працы на пераўзлігнутых землях. Новая машына пройдзе выпрабаванні ў раёнах Далёкага Усходу.

НА ЗДЫМКУ: новы камбайн КСК-100.

● ПАДЗЕІ ● ЛЮДЗІ ● ФАКТЫ ● ПАДЗЕІ ● ЛЮДЗІ ● ФАКТЫ ●

ЛАЎРЭАТЫ ЛЕНІНСКАЙ ПРЭМІІ СССР

АД СПЕКТРАЛЬНАГА АНАЛІЗУ
ДА НОВЫХ ЛАЗЕРАЎ

Выдатным укладам у сучасную навуку сталі работы савецкіх вучоных па спектраскапіі свабодных складаных малекул, за якія прэзідэнт Акадэміі навук БССР Мікалай БАРЫСЕВІЧ, доктар фізіка-матэматычных навук Бертольд НЕПАРЭНТ, кандыдаты фізіка-матэматычных навук Віктар ГРУЗІНСКІ і Віталій ТАЛКАЧОУ ўдастоены Ленінскай прэміі 1980 года.

У канцы мінулага стагоддзя вучоным стала ясна: спектральны аналіз — інструмент даследавання прыроды рэчыва, які валодае надзвычайнай магутнасцю і адчувальнасцю.

Аднак гэты інструмент быў спраўны толькі пры вывучэнні двухатамных і простых шмататамных малекул. У той жа час у прыродзе існуе значна больш вялікі клас і іншых шмататамных — складаных малекул. Яны забяспечваюць жыццё на зямлі, шырока выкарыстоўваюцца ў біялогіі, медыцыне і тэхніцы, сінтэзуюцца хімічна. Гэта, скажам, хларафіл, які ўдзельнічае ў фотасінтэзе. У арганізме чалавека з такіх малекул складаюцца гемаглібін, гармоны, ферменты. У тэхніцы — гэта люмінафоры і злучэнні, на падставе якіх працуюць лазеры.

Шмататамныя дынамічныя структуры заўсёды знаходзяцца ва ўзаемаабумоўленым руху. Узаемны ўплыў рухаў атамаў і электронаў робіць немагчымым атрымаць выразныя лінейныя спектры паглынання і выпускання. Значыцца, інфармацыя аб будове і энергетыцы складаных малекул, што атрымліваецца традыцыйнымі спосабам, надзвычай малая.

— Вось чаму, — гаворыць Мікалай Барысевіч, — мы палічылі выключна важным вывучаць складаныя малекулы ў газавай фазе, калі яны знаходзяцца ў свабодным стане і амаль не ўзаемадзейнічаюць з асяроддзем. Для гэтага запатрабавалася стварыць спе-

цыяльную апаратуру і распрацаваць арыгінальныя метады даследавання. Каб атрымаць больш поўную інфармацыю аб уласцівасцях свабодных складаных малекул пры ўзаемадзейні з імі святла, былі ўведзены ў малекулярную спектраскапію невядомыя раней параметры і спектральныя характарыстыкі.

Перш за ўсё было даказана, што «размытыя», або, як мы называем іх, дыфузныя, спектры ўласцівы самым складаным малекулам, а не ўтвараюцца, як лічылася раней, у выніку ўплыву на іх асяроддзя.

Сярод важных звестак, якія трэба атрымаць аб малекуле, асабліва неабходна залежнасць эфектыўнасці пераўтварэння святла ад энергіі паглынутага кванта. Гэта залежнасць вызначаецца велічыняй запаса хістальнай энергіі, якую назапасіла малекула пры паглыннанні святла.

Пад уздзеяннем фатонаў малекула ўзбуджаецца і пачынае сама выпраменьваць святло. Пры гэтым яна часта атрымлівае дадатковую энергію. Гэта прыводзіць да пераменлівага цэплага рэжыму. Для яго характарыстыкі вучоныя ўпершыню ўвялі паказчык тэмпературы ўзбуджаных малекул і зарэгістравалі іх спектры.

Узбуджаны стан малекулы даволі няўстойлівы. Вобразна кажучы, электроны стараюцца хутчэй «саскочыць» на ніжэйшую ступеньку энергетычнай лесвіцы, і тады малекула «супакойваецца», на мове фізікаў — яе ўзбуджаны стан дэактывізуецца. І наадварот — калі энергія падаючага кванта занадта вялікая, то малекула можа разбурыцца. Гэта навяло на думку навучыцца рэгуляваць унутры- і міжмалекулярныя ўзаемадзейні, мадэліраваць уплыў асяроддзя.

Аказалася, што калі абпраменьваць пары рэчыва вялікімі частотамі, то лішні запас хістальнай энергіі малекул-

«гаспадароў» пры сутыкненнях перадаецца малекулам-«прышэльцам», змяняючы верагоднасць разбураўня першых. Такая стабілізацыя прыводзіць як бы да ахаладжэння «разгарачаных» часцінак паляпшэння іх фотастойкасці. Калі ж запас хістальнай энергіі электроннаўзбуджаных малекул менш раўнаважнага, то лішняя энергія дзеляцца малекулы лабочнага газу.

Такім чынам, адкрываецца магчымасць кіраваць устойлівасцю электроннаўзбуджаных злучэнняў, што ўтварыліся аптычным або хімічным шляхам.

Гэта адкрыццё прывяло да вырашэння праблемы, над якой працавалі вучоныя многіх краін свету, — стварэння лазера новага тыпу на парох складаных арганічных злучэнняў. Рабочым рэчывам першага лазера, як вядома, быў рубінавы шпень. Аднак яму і яго бліжэйшым паслядоўнікам не хапала спектральнай шырыні выпраменьвання. У 1966 годзе былі створаны лазеры на растворах складаных арганічных злучэнняў. Яны давалі выпраменьванне, якое можна плаўна перастраіваць у шырокім дыяпазоне, але ў вадкім актыўным асяроддзі, неаднародным па аптычных уласцівасцях, прамень моцна разыходзіўся.

Лазер на парох свабодна ад шэрагу недахопаў, уласцівых яго папярэднікам. Ён можа працаваць у імпульсным і няспынным рэжымах, з-за зніжэння разыходжання променя яго яркасць павышаецца.

Спектраскапія свабодных складаных малекул, акрамя яе фундаментальнай значнасці, як бачым, дае багаты выхад у практыку. Гэтыя новыя ідэі, прадстаўленні і метады неабходны для далейшага развіцця квантавай электронікі, фотахіміі, нелінейнай оптыкі, малекулярнай біялогіі — словам, дзе складаныя малекулы з'яўляюцца актыўнымі цэнтрамі.

Юрый САПАЖКОЎ.

сельскія навінкі

НАВОШТА
БУДУЮЦЬ
АЗЁРЫ

Атрымліваць высокую ўстойлівую ўраджай ў любое надвор'е дапаможа Светлагорскае вадасховішча, будаўніцтва якога пачалі меліяратары Гомельшчыны. З дапамогай шлюзаў, каналаў, трубнаправодаў і дрэзнажнай сеткі яно забяспечыць актыўнае рэгуляванне воднага рэжыму і арашэнне каля ста тысяч гектараў палёў і лугоў.

— Хоць наша рэспубліка адносіцца да зоны залішняга ўзільгатнення, ападкаў размяшчаюцца тут нераўнамерна як на тэрыторыі, так і па парох года, — гаворыць міністр меліярацыі і воднай гаспадаркі БССР В. Паўлючок, — Нярэдка вясеннія ліўні і паводкі змяняюцца моцнай засухай, што прыводзіць да значнага недабору ўраджаю. Пры такіх умовах і ўзнікла неабходнасць стварэння сістэмы рэгулюемага земляробства, перайсці да комплекснай меліярацыі ўгоддзяў.

Гідратэхнікі распрацавалі схему комплекснага выкарыстання водных і зямельных рэсурсаў у басейнах Бярэзіны, Прыпяці, Сожа, Заходняй Дзвіны і іншых буйных рэк. У ад-

паведнасці з імі пабудавана ўжо звыш 450 вадасховішчаў і сажалак, якія ўмяшчаюць каля мільярда кубаметраў вады, што дазволіла з пачатку гэтай пяцігодкі асушыць больш чым паўмільёна гектараў балот і арасіць 77 тысяч гектараў агародаў і культурных пашаў.

На абноўленых землях гаспадаркі атрымліваюць амаль трэцію частку ўсёй прадукцыі раслінаводства і звыш 40 працэнтаў кармоў для жывёлы.

ДОСЛЕДЫ
ПІНСКІХ
ЮННАТАЎ

Расаду таматаў «выдатны» і «перамога» перадала саўгасам «Палескі» і імя Кутузава Пінская станцыя юных натуралістаў. Насенне гэтых сартоў, ураджайнасць якіх перавысіла тут 600 цэнтнераў з гектара, прыслалі школьнікам вучоныя Беларускага інстытута бульбаводства і агародніцтва. Пастаянныя сувязі ўстанавілі юннаты таксама з супрацоўнікамі Усесаюзнага навукова-даследчага інстытута раслінаводства, Цэнтральнага батанічнага сада Акадэміі навук БССР, іншымі

навуковымі ўстановамі. Гэта дапамагае з улікам мясцовых умоў выпрабаваць на до-следных участках перспектывыя сарты, шукаць прагрэсіўныя агра-тэхнічныя прыёмы садзейнічае хутчэйшаму ўкараненню навінак у вытворчасць. Станцыя забяспечвае пасадачным матэрыялам дваццаць школ свайго горада і раёна, шэраг прадпрыемстваў, навакольных гаспадарак. Сёлетняй вясной перададзены для развядзення лепшыя сарты гладыльскаў, а вывучаецца іх ажно сорак.

Часта прыязджаюць спецыялісты калгасаў і саўгасаў, каб пазнаёміцца з доследамі дзяцей, расказаць аб сваіх поспехах. Юннатам ёсць чым па-дзяліцца: многія з іх — удзельнікі ВДНГ СССР. Нека-торыя з выхаванцаў станцыі сталі вучонымі, механізатарамі.

ТЭХНІЧНЫ
СЭРВІС

Падобныя станцыі дзейнічаюць ужо больш чым у паловіне раёнаў рэспублікі. А нядаўна ўсе аўтамашыны калгасаў і саўгасаў свайго раёна прынялі на абслугоўванне буйнейшай у Беларусі станцыя ў Нараўлянскім аб'яднанні сельгастэх-

● ПАДЗЕІ ● ЛЮДЗІ ● ФАКТЫ ● ПАДЗЕІ ● ЛЮДЗІ ● ФАКТЫ ●

САЛЮТ, ПІАНЕРЫЯ!

19 мая штогод у нашай краіне адзначаецца дзень нараджэння піянерскай арганізацыі. У 1924 годзе ёй было прысвоена імя вялікага Леніна, таму што, як ніхто іншы, правадыр працоўных праяўляў клопаты аб падростаючым пакаленні, хацеў бацьчы будучых грамадзян маладой Савецкай дзяржавы патрыятамі, людзьмі высокіх маральных якасцей, якія прыносяць максімальную карысць сваёй Радзіме.

19 мая — любімае свята нашых дзяцей. Многія іменна ў гэты дзень упершыню завязваюць піянерскі гальштук. Па ўсёй краіне пяюць фанфары, грывіць барабаны пошчак. На ўрачыстыя лінейкі выстраіваюцца дваццаць мільёнаў юных ленинцаў. Яны рапартаюць Радзіме аб усім, што зроблена за мінулы год. А зроблена нямала. Сходзяць са сталеў судны, пабудаваныя з сабраных піянерамі металалому, падростаюць, набіраюць сілу пасаджаныя імі лясы, расцвітаюць сады. Дзеці самаадда-

на, з захапленнем удзельнічаюць у працы дарослых, і гэта галоўны радок у іх святочнай справаздачы. А колькі слоў падзякі чуюць яны ад дарослых за тое, што свята захоўваюць памяць аб тых, хто не вярнуўся з вайны, за клопат аб салдацкіх маці і ўдовах!

Песні горнаў, гукі барабанаў гучалі і сёлета ў дзень піянерскі ў гарадах і вёсках нашай рэспублікі. Каля помнікаў У. І. Леніну, абеліскаў гераічным абаронцам Радзімы замерлі ва ўрачыстым страі побач з ветэранамі Вялікай Айчыннай вайны і ўдарнікамі працы хлопчыкі і дзяўчынкі з чырвонымі гальштукімі на грудзях. Яны

рапартавалі аб сваіх справах, аб тым, як нясуць сёння эстафету, перададзеную ім дзядзімі і бацькамі.

У Мінску ў парку імя Горкага сабраліся піянеры Партызанскага раёна беларускай сталіцы. Адбылася ўрачыстая лінейка. У госці да дзяцей прыйшлі ветэраны Вялікай Айчыннай вайны. Удзельнікі мастацкай самадзейнасці Палаца культуры трактарнага завода далі вялікі святочны канцэрт.

НА ЗДЫМКАХ: урачыстая лінейка; ветэраны Б. ЗЯНЕВІЧ і П. ЯКІМЕНКА з піянерамі; выступаюць удзельнікі балетнай студыі «Раніца».

Фота С. КРЫЦКАГА.

ЯК ЗАГАРТОЎВАЮЦЬ МЕТАЛ

Усім вядома: калі чалавек загартаваны, ён менш хварэе, даўжэй захоўвае працаздольнасць. Тое ж і з металам. Толькі загартоўваюць яго не ў лезняной купелі, а ў маслянай ванне. Нязручна, клопатна, брудна. Асабліва ў цэхах, дзе выкапаныя ў масле дэталі потым апрацоўваюць. Але нічога не зробіш: без гэтага працэсу метал нядоўга праслужыць у будучым станку або машыне.

Усе гэтыя нязручнасці металургам Мінскага завода аўтаматызаваныя ліній ужо не перашкаджаюць. Разам з вучонымі галіновага інстытута яны прыдумалі новы спосаб загартоўкі дэталей у раствору звычайнай салятры. Пасля такой апрацоўкі вырабы ў літаральным сэнсе выходзяць сухія з вады і больш трывалыя, чым раней.

У садружнасці з вучонымі спецыялістамі прадпрыемства ўкаранілі за апошнія гады дзе-

сяць падобных эфектыўных новаўвядзенняў, якія дапамаглі значна аблегчыць працу людзей, павысіць культуру вытворчасці. Напрыклад, апрацоўка рэжучага інструменту ваднім азотам у пяць разоў павялічыла тэрмін яго службы. Цяпер станочнікі заточваюць рэзцы, фрэзы і пілы адзін-два разы ў месяц (раней — восем-дзесяць). А стварэнне ўчастка вібрастабілізацыі дазволіла ліквідаваць вялікія печы, у якіх штучна «стараць» метал, каб зрабіць яго больш эластычным і трывалым. Замест традыцыйных паўтара сутак гэты спосаб «загартоўкі» займае цяпер толькі пятнаццаць-дваццаць мінут. Не трэба вазіць лішні раз цяжкія дэталі з цэха да печы і назад.

Каля паўмільёна рублёў эканоміі — такая аддача сумеснага пошуку рэзерваў эфектыўнасці і якасці, які вядуць станкабудавальнікі і вучоныя.

А. ГЛАДЫШАВА.

ДОМ НА ЎСКРАІНЕ

РЭПАРТАЖ З НЕЗВЫЧАЙНАЙ ШКОЛЫ

У рэспубліцы такіх школ нямнога. Адна з іх размясцілася ў прыгарадзе Жлобіна. Надпіс ля ўваходу — «Для дзяцей-сірот і дзяцей, што засталіся без апекі бацькоў» — не настройвае на лірычны лад.

Жыццё ёсць жыццё. І ніхто ў ім не застрахаваны ад трагічных выпадкаў. Іншы раз мы, на жаль, даведваемся, напрыклад, і аб такім: бацькі трапілі ў аўтамабільную аварыю і загінулі. Тады аб дзецях клапаціцца дзяржава. Мне, як і многім, дамы для сірот знаёмыя толькі па кнігах. Успамінаецца Дзікенс, Караленка, апісанае імі галоднае існаванне маленючых жыхароў падземелляў і трушчоб, больш падобных на турмы, чым на жыллё. А слова «сіроціны» выклікае адчуванне беспрытульнасці, несправядлівасці лёсу. Убачанае ў гэтай школе не пакінула сумных думак.

...У зале для гульняў нас абступілі малышы. Разгарачаны гульні, яны ўважліва разглядалі «дзядзькоў». Белгаловы хлопчук раптам радасна крыкнуў: «Камісія прыехала!» І тут з усіх бакоў раздаліся галасы: «Камісія, камісія!» Узняўся шум. Каб дзеці сціхлі, мы выйшлі. У калідоры старшы выхавацель Мікалай Вараб'ёў растлумачыў:

— Гэта група шасцігадовых — 27 хлопчыкаў і дзяўчынак. Да нас часта прыязджаюць розныя камісіі, правяраючыя. Абавязкова сустракаюцца з самымі малодшымі. Таму дзеці прынялі вас за чарговую камісію...

Школу-інтэрнат нядаўна капітальна адрамантавалі. Стары дом літаральна заззяў абноўкамі: мяккая мэбля, у холах новыя тэлевізары, крокі сцішваюць дывановыя дарожкі, на сценах карціны. Але дзяцей мала.

— Дзе ж астатнія? — спытаў я.

Мікалай Мацвеевіч асцярожна прыадчыніў дзверы прасторнага пакоя і знакам паклікаў мяне. Над кніжкамі і сшыткамі схіліліся выхаванцы. Цішыня, як у бібліятэцы.

— Па раскладу з пяці да сямі гадзін вечара ў іх падрыхтоўка ўрокаў, — гаворыць Вараб'ёў.

Па дарозе Мікалай Мацвеевіч раскажаў, што дом для дзяцей-сірот адкрылі ў чэрвені 1978 года. Раней тут знаходзілася сярэдняя школа-інтэрнат. Вучні жылі ў вялікіх пакоях, таму было не зусім утульна. Асабліва для асірацелых дзяцей, да якіх жыццё было не вельмі ласкавым, хацелася стварыць умовы, блізкія да хатніх. Таму ўсё перабудавалі, перабсталівалі многія кабінеты і залы. Дарэчы, рамонт абышоўся дзяржаве больш чым у 300 тысяч рублёў. Мы зайшлі ў адзін з жылых пакояў, разлічаных на 3 чалавекі. Акуратна засцеленыя ложка, стол, тумбачкі, дыванчыкі. І ні парушэнні. Дзеці самі прыбіраюць за сабой.

У спальным корпусе было пуста, і толькі ў медкабінеце сядзелі людзі. Урач Іван Казлоў пайшоў наведваць свайго пацыента. Хлопец ужо адчуваў сябе добра, але доктару трэба было ў гэтым канчаткова пераканацца. Увогуле, яго рабочае месца ў медпункце, а сюды

ён ходзіць для зручнасці дзяцей: калі хварэюць, каб у дрэннае надвор'е не бегалі на агляды праз увесь двор.

Іван Яфімавіч якраз ішоў да сябе і запраціў нас. Медпункт падобны на вялікую бальніцу. Зручныя кабінеты, сучаснае абсталяванне. Дапамагаюць Казлову дзве медсястры. Зімой работы прыбаўляецца, а так мнагамесны ізалятар часцей за ўсё пусты.

Чым далей я знаёміўся са школай, тым больш пераконаўся, што дзецям тут жывецца добра. Кормяць іх смачна, яны прыгожа апрануты, абуты.

У школе ёсць свая дача — двухпавярховы асабняк на маляўнічым беразе ракі Ржаўкі (прыток Дняпра). Побач луг, яблыневы сад, а вакол густы лес. На час канікулаў дзяцей адвозіць туды школьны аўтобус. На дачы абсталяваны кухня, сталова, ёсць спортзала і пляцоўка для гульняў.

Школа гэта незвычайная. Работа ў педагогаў тут таксама спецыфічная. Знерваваныя, замкнёныя, часта азлобленыя — такімі прыходзяць сюды дзеці. Трапляліся і зусім, на першы погляд, «некіруемыя». Але ў школе даўно прыкмецілі: дабрата, давер'е, справядлівасць, сумленнасць у адносінах робяць дзяцей такімі ж, як і іх равеснікі, што вучацца ў звычайных школах. А малышы хутчэй за ўсё адчуваюцца на ласку, на вачах мяняюцца.

За паўтара года ў школьнікаў з'явілася шмат верных і надзейных сяброў. Гэта шэфы — рабочыя фабрыкі штучнай футры і мясакамбіната. Яны не толькі ходзяць у госці, але і прымаюць удзел у наладжанні быту дзяцей. У час рамонтнага дапамаглі. Не шкадуюць транспарту. На іх аўтобусах вучні пабывалі на экскурсіях у Брэсце, Хатыні. А Жлобінскі райком камсамола падарыў новае піяніна «Беларусь».

— А калі ўзнікаюць якія-небудзь цяжкасці, непрадбачаныя акалічнасці, тады што? — цікаўлюся ў дырэктара Івана Лаўрыша.

— Нашы просьбы гарадскія ўлады выконваюць у першую чаргу. Толькі летась на свае патрэбы школа патраціла амаль паўмільёна рублёў. Усе нашы 304 вучні знаходзяцца на дзяржаўным забеспячэнні. На кожнага выдаткоўваем у год 1 500 рублёў. Але і пасля заканчэння школы мы матэрыяльна падтрымліваем сваіх выпускнікоў да іх паўналецця. Наша школа васьмігадовая, але дзеці могуць працягваць вучобу ў звычайнай агульнаадукацыйнай школе або паступіць у прафесійна-тэхнічнае вучылішча, тэхнікум. Прычым, ім гарантавана права пазаконкурснага залічэння. Развітаючыся з дзецьмі, мы гаворым: «На канікулы, у водпуск прыязджайце да нас. Тут ваш дом, будзьце тут гаспадарамі, карыстайцеся ўсім».

І яны прыязджаюць, госцяць, як у родным доме.

Л. ЛАХМАНЕНКА.

што ўступіў у строй у пасёлку Гарадзец Нясвіжскага раёна. На пачатках ліній пасяўны матэрыял побач з ачысткай, калібравкай і пратраўліваннем шпідфеуса, дражыруеца, апрацоўваецца мікраэлементамі і стымулятарамі росту. Выкарыстанне такога пасення дазваляе прымяніць дакладныя пункцыйны высеў і поўнаццю механізаваць догляд раслін.

У рэспубліцы комплексна вырашаецца праблема інтэнсіфікацыі буракаводства — гэтая працаёмкая галіна земляробства пераводзіцца на індустрыяльныя рэйкі. Беларускія селекцыянеры перадалі для развядзення новы раённыя аднапарасткавы гібрыд «ганусаўскі-8». Ён вызначаецца навішанай цукрыстасцю, забяспечвае патрэбную гушчыню ўсходаў. Гаспадаркі аснашчаюцца аўтаматычнымі праэджвальнікамі, павялічваюць парк самаходных уборачных комплексаў, да якіх сёлета дабавіцца высокапрадукцыйныя нагрудчыкі. Набліжаюцца да палантай прыёмныя пункты, што палепшыць выкарыстанне транспарту, зменшыць страты сыравіны. Усталяваныя абсталяваныя для актыўнага вентылявання каранёў у буртах і кагатах.

З пачатку пачыночкі беларускія сяляне павялічылі вытворчасць цукровых буракоў на 17 працэнтаў.

КАБ РАСЛІ БУРАКІ

Высокага тунковым насеннем забяспечыць буракаводаў Беларусі, Літвы і Латвіі завод.

3 МАЙСКОЙ ПОШТЫ

АЛІМПІЯДЗЕ БЫЦЬ У МАСКВЕ

Над галоўным стадыёнам сталіцы нашай Радзімы Масквы хутка загарыцца алімпійскі агонь. Прымучь алімпійцаў і яшчэ некалькі савецкіх гарадоў, у тым ліку і Мінск — сталіца Беларусі. У нас будзе праходзіць частка матчаў футбольнага турніра. Ужо нават вядома, якія каманды прымучь удзел.

Нашых землякоў хвалюе пытанне: як пройдзе Алімпіяда-80? Большасць пісьмаў, што атрымала рэдакцыя ў маі, — толькі пра гэта. Галоўны змест кожнага ліста — пажаданні паспехаў Алімпіядзе, глыбокая цікавасць да яе і абурэнне палітыканствам вакол Алімпіяды, рашучы пратэст супраць намаганняў Злучаных Штатаў Амерыкі і некаторых іншых краін Захаду байкатаваць Алімпіяду-80.

«Мы ўсе балеем за Алімпіяду на нашай Радзіме, — піша сакратар аддзела Саюза савецкіх грамадзян бельгійскага горада Шарлеруа Марыя Гарох. — І ўсе спадзяемся, што яна пройдзе на высокім узроўні, што спартсмены адстаяць сваю незалежнасць ад палітыкаў. Інакш, якія ж правы мае чалавек!»

Спраўды, ці ж забарона ўдзельнічаць у Алімпіядзе не з'яўляецца парушэннем праваў спартсменаў? На Захадзе так многа разважаюць наконт «праваў чалавека», і раптам — забарона паехаць на Алімпіяду. Дзе ж логіка? Учора гаварылася адно, а сёння робіцца зусім іншае! «Падобны, так званы «спорт» зусім не да твару кіраўнікам такой краіны, як ЗША», — заўважае Стэфан Кабанячы з Францыі. А вось што пішуць Аляксей і Грына Грыцукі з Канады:

«Уся валтузня вакол маскоўскай Алімпіяды — ганьба для Амерыкі. Большасць са ста кандыдатаў у алімпійскую зборную ЗША адмовіліся падтрымаць «ініцыятыву» прэзідэнта, якая датычыць байкота Алімпійскіх гульняў. Калі Картэр аб'явіў сваё рашэнне аб байкоце, то ўсе спартсмены ў Белым доме адказалі маўчаннем, чаго пры выступленнях прэзідэнта ніколі не здаралася. Лёгка можна зразумець, што ў гэты час думалі амерыканскія атлеты. Ды яшчэ і невядома, чым гэта ўсё скончыцца. Бо ўсе яны нямаю папрацавалі, каб прыняць удзел у Гульнях. І вось цяпер прэзідэнт хоча, каб іх праца аказалася марнай. Адміністрацыя ЗША ганьбіць сваю краіну. Але Алімпіяда застаецца Алімпіядай».

Так, Алімпіяду сарваць немагчыма. Усе 73 члены міжнароднага Алімпійскага камітэта, якія прысутнічалі на сваёй 82-й сесіі, аднадушна заявілі, што Алімпіяда павінна адбыцца і адбудзецца ў Маскве. Прэзідэнт міжнароднага Алімпійскага камітэта лорд Кіланін сказаў, што, нягледзячы на спробы адміністрацыі ЗША чыніць перашкоды нармальнаму ходу падрыхтоўкі да Гульняў, падарваць асноўныя прынцыпы алімпійскага руху, Алімпійскі камітэт будзе і ў далейшым прытрымлівацца духу Алімпійскай хартыі.

«Ужо некалькі месяцаў, як узмацілася тут антысавецкая кампанія, — піша Ісаак Кротаў з Аўстраліі. — Вядома, усе мы ведаем, адкуль яна ідзе. Гавораць, быццам Савецкі Саюз

выкарыстоўвае атрутныя рэчывы супраць так званых «барацьбітоў за свабоду Афганістана», што гэта пагражае свету і асабліва Амерыцы. Наогул, якіх толькі небыліц тут не пацеш! Байкот Алімпіяды, эмбарга на гандаль і многае іншае ідзе з краіны, якая ўвесь час спрабавала распаліць на зямлі пажар вайны. На руках многіх яе грамадзян яшчэ не высахла кроў В'етнама. І зараз гэтыя «міратворцы» бразгаюць зброяй і крычаць, што ім пагражаюць. Напрошваецца пытанне: дзе ж гэтыя лідэры былі тады, калі напалмам і газамі знішчалі в'етнамскі народ! Зусім нядаўна па аўстралійскім тэлебачанні паказвалі фільм аб гэтай краіне. Колькі там засталася калек і знявечаных у выніку агрэсіі ЗША! Гэта работа тых, хто зараз называе сябе «міратворцамі». Але я ўпэўнены, што іх царговая задума праваліцца. Многія аўстралійцы збіраюцца і паедуць на Алімпіяду ў Маскву...»

А вось яшчэ адно пісьмо з далёкай Аўстраліі. «Спраба байкатаваць Алімпійскія гульні ў Маскве будзе запісана ў навейшую гісторыю нашай планеты як ганебны факт незаслужанай і бяспільнай нянавісці мільянераў Захаду да краіны Кастрычніка, — піша Юрыя Расадзінскі. — Няхай картэры, кларкі і ўсялякія «жалезныя» лэдзі каркаюць, але мы, прагрэсіўныя эмігранты, павінны цвёрда запомніць, што, хаця лёс і прымуся нас жыць з ваўкамі, але мы ніколі не будзем па-ваўчы выць супраць сваёй Радзімы. Жадаем вам паспехаў у правядзенні Гульняў. Няхай гэта не падабаецца некаторым на Захадзе, але, як кажуць, «сабака брэша, а караван ідзе наперад».

З думкай Юрыя Расадзінскага нельга не згадзіцца. Усе спробы імперыялістаў паўплываць на палітыку нашай краіны заўсёды заканчваліся няўдачай. Усе, хто мае вопыт адносін з Савецкім Саюзам, ведаюць, што гаварыць з намі з пазіцыі сілы не мае сэнсу.

Наша краіна цвёрда і паслядоўна праводзіць у жыццё палітыку міру і мірнага суіснавання. Яшчэ адным доказам таму паслужаць летнія Алімпійскія гульні ў Маскве — форуму міру і дружбы паміж народамі. Хто б і якімі спосабамі ні спрабаваў сарваць Алімпіяду, яна адкрыецца ў вызначаны дзень і час.

«Упэўнены, што Алімпіяда адбудзецца, — заканчвае сваё пісьмо Юрыя Расадзінскі. — Інакш не можа быць. Няхай усе яе ўдзельнікі даведаюцца пра гераічнае мінулае, цудоўнае сённяшняе і велічныя планы на будучыню Краіны Саветаў».

Яго думкі як бы працягвае Фёдар Масляк з Канады: **«Алімпіяда абавязкова адбудзецца. На жаль, я не змагу на ёй прысутнічаць, але хачу пажадаць усім спартсменам новых паспехаў, найлепшых дасягненняў ва ўсіх відах спорту...»**

Да гэтых пажаданняў далучаюцца многія нашы землякі з Бельгіі і Галандыі, ФРГ і Францыі, ЗША і Аргенціны і многіх іншых краін свету. **«Быць Алімпіядзе ў Маскве!»** — аднадушна заяўляюць яны.

УЧАСТІЕ студэнтаў савецкіх вузав у навучна-ісследвальскай рабоце стала неотъемлемой часткай падготовки спецыялістаў. В этом можно убедиться на примере Белорусского государственного института народного хозяйства (БГИНХ) в Минске. Здесь действует Совет по научно-исследовательской работе студентов. В него входят представители кафедр, деканатов, общественных организаций, возглавляет его проректор по научной работе профессор В. Осмоловский. Совет руководит деятельностью научных кружков, студенческих экономических бюро, научно-исследовательских лабораторий, творческих групп студентов в учебно-научно-производственных объединениях. Все преподаватели институ-

тены работы студентов А. Михановича, С. Курчевского, И. Ролыча и других. Среди 132 экспонатов выставки было немало оригинальных работ, которые сейчас используются в качестве технических средств обучения по различным дисциплинам.

Лучшие работы студентов рекомендуются для обсуждения на научных конференциях в других вузах страны. В Новосибирске студентка В. Волченкова выступила на семинаре с докладом «Совершенствование нормирования труда на предприятии» в Таллине — студент А. Тинков и А. Дранин, студент А. Тимофеев — на Всесоюзной конференции по статистике в Москве. Расширяется выполнение комплексных тем и коллективных работ.

РЯДОМ С УЧЕБОЙ—ПОИСК

СТУДЕНТ И НАУЧНОЕ ТВОРЧЕСТВО

та, сотрудники Проблемной научно-исследовательской лаборатории научной организации труда БГИНХ, руководители предприятий города, ведущие специалисты и ученые оказывают помощь студентам в научной работе.

Приобщение студентов к науке начинается уже с первого курса, когда они участвуют в учебно-исследовательской работе. В основном это обучение студентов навыкам работы с литературой, когда из массы материала нужно отобрать необходимое. На последующих курсах научно-исследовательская деятельность студентов обретает новые формы, наиболее массовыми из которых являются научные кружки. На заседаниях кружка приглашаются ведущие специалисты народного хозяйства, ученые, обсуждаются доклады студентов. Например, перед членами научного кружка кафедры планирования народного хозяйства выступали председатель Государственного комитета по ценам БССР Г. Жданко, заведующий сектором теоретических проблем планового ценообразования Института экономики Академии наук СССР доктор экономических наук, профессор А. Дерябин, ассистент Камагузского университета стажер Сусанна Роке Арисон.

Сегодня 66 кружков объединили более 5 тысяч человек. На факультетские смотр-конкурсы научного творчества было представлено 1 940 работ.

Все студенты стационара принимают участие во всесоюзной олимпиаде «Студент и научно-технический прогресс». БГИНХ занял первое место во втором туре 1979 года, а работы выпускницы Ольги Шило, студенток Натальи Зорницкой, Татьяны Анташкевич, Александра Ермака, Татьяны Романовской, Елены Молчан отмечены дипломами и денежными премиями.

В период традиционной в институте «Декады науки» проходят факультетские научные студенческие конференции, экскурсии в научно-исследовательские институты, лаборатории, информационно-вычислительные центры, на передовые предприятия Минска, организуются встречи студенческой молодежи с видными учеными и специалистами народного хозяйства, выставки научно-технического творчества студентов.

По итогам «Декады науки» денежной премии удосто-

В институте выполняются дипломные и научно-исследовательские работы по заказу предприятий. Студентки Н. Андрианова и Н. Глебова разработали основные направления повышения эффективности текстильного производства Минского камвольного комбината, по заказу производственного объединения «Мир» студентка О. Итман выполнила дипломную работу на тему «Интенсификация производства и пути ее повышения», а студентка Е. Бойковская подготовила работу «Учет финансовых результатов и анализ рентабельности в розничной торговле» по заданию Беловеллторга Минска. В настоящее время 46 процентов студенческих дипломных работ внедряются в практику.

Одной из форм привлечения студентов к научному творчеству стало студенческое экономическое бюро, которое ведет работу на общественных и договорных началах. Ежегодно здесь разрабатывается около 20 тем, что дает солидный экономический эффект предприятиям, где они внедряются.

Солидный опыт накоплен научно-исследовательской группой факультета экономики сельского хозяйства (руководитель — профессор С. Овсянников). Студенты старших курсов под руководством преподавателей оказывают помощь колхозам и совхозам республики в проведении экономического анализа их деятельности и выявлении резервов повышения эффективности сельскохозяйственного производства. Такая помощь за последние пять лет оказана 32 хозяйствам Логойского, всем хозяйствам Червенского, Несвижского и Березинского районов Минской области. По результатам анализа с участием руководителей и специалистов хозяйств проводятся районные научно-производственные конференции, на которых принимаются рекомендации, направленные на максимальное использование выявленных резервов. Например, экономисты хозяйства Несвижского района подсчитали, что от освоения выявленных студентами резервов получен экономический эффект в сумме 1801,4 тысячи рублей, а в хозяйствах Логойского района — 2 136 тысяч рублей. Кроме того, участие в научно-исследовательской работе помогает студентам лучше усвоить учебную программу, узнать свою будущую профессию.

Виктор ГАРАЧКА.

ГОСЦИ
З ФИНЛЯНДЫ

У Мінску знаходзілася дэлегацыя арганізацыі «Прыхільнікі міру Фінляндыі» на чале з членам яе Цэнтральнага праўлення Анці Расаненам.

Члены дэлегацыі сустрэліся з актывістамі Беларускага камітэта абароны міру. У гурцы кіраўнік дэлегацыі заявіў аб салідарнасці міралюбівых сіл Фінляндыі з савецкімі людзьмі, якія выступаюць супраць небяспечных планаў імперыялістычных сіл ЗША і НАТО.

Фінскія прыхільнікі міру, заявіў Анці Расанен, мабілізуюць грамадскасць краіны на актыўныя дзеянні ў падтрымку палітыкі разрадкі міжнароднай напружанасці, сфармуляванай на нядаўняй нарадзе Палітычнага кансультатывага камітэта дзяржаў — удзельніц Варшаўскага Дагавора.

У час сустрэчы ў выкананне Мінскага гарадскога Савета народных дэпутатаў фінскія прыхільнікі міру азнаёміліся з дасягненнямі працоўных горада ў выкананні планаў дзесяці пяцігодкі.

...Як на крылах, імчыць лодка па рацэ.

Фота А. ГЛІНСКАГА.

WITH 11 other young agricultural specialists from the United States, I was spending the summer of 1978 in the Soviet Union. As part of a 4-H international exchange program we were learning about Soviet agriculture and rural life in a personal way afforded to few other Americans.

During our three months stay we worked shoulder to shoulder with Soviet citizens on six farms in Byelorussia and in the Ukraine, which contains one of the country's most fertile agricultural belts. Our duties ranged from cleaning out cattle stalls to piloting combines. On one farm we experienced the added intimacy of living for two weeks with families.

We did gain a valuable firsthand look at rural Soviet society, studying in the process how the agricultural industry pursues its immense task of feeding more than 260 million people. Most satisfying of all, we were occasionally able to push away stereotypes and public masks—ours and theirs—and come into real contact with the friendliness and warmth of Soviet people.

We Americans—nine men and three women—first met in Washington, D. C., where for three months we studied Russian language and culture.

Selected in national competition, we were all in our 20's, and we all either held a degree in some area of agriculture or were working toward one.

By the time our crash course in Russian ended, we were able to converse about basic agricultural matters and could stumble through a variety of domestic discussions. We were never more thankful for this training than when we met other Americans in the USSR and noticed their helplessness in the simplest of situations.

It was early June when we arrived at the town of Gorki in the Republic of Byelorussia. We came as newly enrolled, short-term students at the Byelorussian Agricultural Academy, first opened in 1840. It is now one of the largest such schools in the Soviet Union with 10,000 full- and part-time students, some of them on foreign exchange programs.

The bus deposited our group at the foreign students' dormitory, a modern building that also housed a group from Africa. Indeed we were shown the best face of the academy. Our living quarters were equipped with TV and refrigerators, and set up for sleeping two to a room.

We spent two two-week periods at the academy, attending formal lectures on the ways of Soviet agriculture and learning how to drive Soviet tractors.

Toward the end of June we finally moved from the classroom to the farm, all of us eager as colts sprung from a corral. Our first stop was for three days of work at the Ulyanovsk swine complex, some 19 kilometers outside Minsk, the capital of Byelorussia. The Soviet like to trumpet the mechanization on their farms, and here we saw a good example of a modern layout.

The complex produces 40,000 hogs a year, all in climate-controlled barns, with one worker for every 1,500 animals. "The entire farm is mechanized," the farm director said proudly as we viewed the operations on closed-circuit television.

Stringent sanitation controls are needed with this mechanization and with such large numbers of animals. Whenever we entered or left the complex, we were required to take showers; hogs are susceptible to disease that can be brought in on clothes.

From our first day on a Soviet farm we became aware of the major difference between a

Soviet and a US farmer. An American farmer is involved in the entire production cycle. A Soviet farm worker, on the other hand, sticks to one job, like an assembly-line worker. Farm directors say this is easier on the worker and more efficient. The Soviet farmer also works a regular shift, like a factory employee.

The principal difference, of course, is that in the USSR the state, not the farmer, owns the land, and decisions are governed by the five-year plans handed down by the ministry of agriculture.

The Soviet Union presently operates 27,000 collective farms, averaging 6,500 hectares each (one hectare equals 2.47 acres), and some 20,000 state farms with a much larger mean size of

storks are responsible for delivering babies.

Some of the best garden produce is raised in the Ukraine, on the Crimea Peninsula where we worked for two weeks. If Byelorussia resembles Iowa, the Crimea looks like the coastal regions of California. Vineyards cover the hills, and a mixture of grainfields and apple and peach orchards spreads across the flatlands.

Known as black-earth country because of the rich soil, the Ukraine supplies a healthy proportion of Soviet fruits and winter wheat. We delighted in the region's warm weather and the easygoing temperament of its people. Whenever we could steal time off from work in the orchards, we headed to the surf and son of the Black Sea.

DOWN ON THE FARM, SOVIET STYLE

A story by an American who spent three months, together with his colleagues—agricultural experts, among Soviet people on farms in Byelorussia and the Ukraine.

18,000 hectares. The only significant administrative difference is that on a state farm, the director is appointed by the government, while a collective's daily affairs are supervised by a manager selected by the farm's general population. On a state farm a worker is guaranteed a certain salary. On a collective the employee earns a share of the communal harvest, though in case of crop failures, a base wage will be given.

Finding a buyer is no problem because the government purchases most of the national yield at present prices.

The sight of a Soviet farm does not bring to mind many of our usual pastoral images. Driving to our second stop—the Mir state farm outside the town of Baranovich—our bus topped a hill, and down in a shallow valley we saw to our amazement a double line of 26 massive silos. The complex looked like a factory. Even more surprising was a cluster of modern apartment houses—stabliske multistoried flats—where the farmers live.

Mir is a large farm by US standards. The complex is situated on more than 4,000 hectares and is responsible for fattening 11,000 head of cattle. Jim Tobin thought the fields resembled those in his home state of Iowa. "With a little imagination," he said, "I could feel like I was working on my parents' farm—except for the storks. There were several dozen following the silage choppers around the fields." Jim inquired, and found another similarity: In the Soviet Union, too, he was assured,

light hair was neatly styled and she was wearing a fresh dress. We exchanged greetings. Not until several days later did we learn that she taught English in the local high school.

As the evening passed, we met other members of the family: father Volodya, who managed the farm-machinery garage; daughter Tanya, a high-school student; and daughter Olya, 5 year old, who immediately displayed the family picture album. A son, Sasha, was attending school in Minsk.

Just as in many parts of America, hospitality in the Soviet Union centers around the ritual of eating. Wanda and I sat down with the Zelenkovetses to an innumerable meal of cheese, white and dark bread, potatoes, fish, meat cutlets, tomatoes, cucumbers, lettuce, salt pork, raw eggs, lemon drink, wine, and, of course, vodka. We talked about families and our farming background as much as our language ability would allow. After repeated toasts to friendship, I excused myself and went to sleep in a bedroom of my own.

"Ivan, Ivan." The once strange name for John woke me each day. After dressing in the green work uniform worn at Rassvet, I would come downstairs for breakfast.

The Russians have a saying that breakfast is for yourself, never to be missed; lunch is shared with friends and is not as large as breakfast; dinner, a very light meal, is reserved for enemies. After hearing this, I never knew where I stood with Nina, for she tried to stuff me at every meal.

Throughout our visit we agreed with what one farm director told us: "Agriculture is a most peaceful business. It is a business our countries should deal more in together, because when we are feeding our people, we can't be doing a greater service to mankind."

At Rassvet, the largest collective farm in Byelorussia, with 9,000 hectares, nine villages, and 1,370 employees, we enjoyed our most fruitful contacts with Soviet workers. Though almost always cautious at first meeting, they soon warmed to us. Workers showed patience at our lack of skill and knowledge whenever we were running an unfamiliar machine or mixing the wrong proportion of feed for dairy cattle. They beamed whenever we rolled up our sleeves and dived into tasks with enthu-

siasm.

We came to Rassvet during the harvest in a year when the USSR produced a record amount of grain—235 million metric tons. One morning we were bused to the wheat fields where a fleet of 15 mammoth red combines stood in a row, ready to race down the fields to fulfill the drivers' quotas.

Suddenly the quiet splintered into noise and motion. All hands jumped aboard the combines and the race was on. Swath after swath, the wheat fell under the blades; row after row, it was swept up into the bellies of the machines. By day's end the frenzy of harvest had exhausted everyone.

From our stay at Rassvet, we discovered that many common interests exist between Soviet and American people: with time, coexistence can ripen to friendship, just as planting gives way to harvest.

By six o'clock workers had left the fields and barns, and activities shifted to the home and village. We learned quickly that evenings here pass in much the same fashion as they do in an American farm town. After dinner Wanda and I looked at television, engaged in small talk with our host family, or retreated to our room to write letters and read. Occasionally Nina and Volodya would take us to a neighbor's house, where in typical Soviet fashion we would walk in the door unannounced and spend the evening visiting.

Other nights Tanya whisked us away to watch a Soviet movie that Wanda and I desperately tried to understand, or to attend a concert at the recently built Palace of Culture. We also went to a local dance.

My exposure to Soviet social life would never be complete, friends told me, until I had attended a country wedding.

At the Palace of Weddings the ceremony was performed quickly; they are scheduled every 10 to 15 minutes on the weekends. During the five-minute exchange of vows, Steve noticed that the parents had stayed home to prepare the reception meals.

The party lasted long into the evening. Inside the house, guests ate and drank. Outside in the street they danced to the music of an accordion and tambourine.

The following day guests arrived at the house for another bout of feasting and jubilation. All during the meal well-wishers paraded gifts to the newlyweds. At our turn Wanda and I presented a medallion made from parts of the Apollo and Soyuz spacecraft, commemorating the first U. S.—USSR international space mission.

The master of ceremonies read the Russian and English inscriptions. The entire gathering rose to applaud. I could only feel honored by the reaction to such a small expression of friendship.

JOHN GARAVENTA,
(Abridged from National Geographic.)

ВЫДАТНАМУ ПІСЬМЕННІКУ М. ШОЛАХАВУ — 75 ГАДОЎ

УЛАДАР ДУМ З ВЁШАНСКАЙ

75-годдзе Міхаіла Шолахава — надзея, што выходзіць за рамкі звычайнага літаратурнага юбілею. Гэты пісьменнік — прызнаны лідэр савецкай літаратуры. Яго раман «Ціхі Дон» — першы твор сацыялістычнага рэалізму, удастоены Нобелеўскай прэміі.

Міхаіл Шолахаў — вядомы грамадскі дзеяч. Ён дэпутат Вярхоўнага Савета СССР усях скліканняў. Кожнае выступленне Шолахава, звязанае з яго дзейнасцю і жыццём, заўсёды прыцягвае ўвагу савецкіх людзей.

Творчасць Шолахава вядома ва ўсім свеце. Першыя дзве кнігі «Ціхага Дона» былі апублікаваны ў Маскве ў 1928 годзе. Праз год яны выдаюцца ў Берліне. У 1930 годзе гэтыя кнігі маладога савецкага пісьменніка чытаюць у Францыі, Чэхаславакіі, Швецыі, Галандыі і Іспаніі. Яшчэ праз год раманы выходзіць у свет у Токіо і Шанхаі... Творы Шолахава ў многім садзейнічалі таму, што ў заходнім свеце пачаўся перагляд адносінаў да савецкай літаратуры, сталі прызнавацца яе вартасці і непаўторнасць.

Творчы шлях такога выдатнага мастака, як Шолахаў, не быў і не мог быць гладкім і лёгкім. Па роўнай дарозе ў літаратуры і мастацтве звычайна крочаць толькі самазванцы. Палітычныя ворагі, зайздроснікі, нядабрыя людзі спрабавалі перашкодзіць яго рух да мэты, займаліся распаўсюджваннем неблыцц. Пісьменнікі-левакі, літаратурныя экстрэмісты, трацкісты лічылі кнігі Шолахава варожымі сацыялізму і ацэньвалі іх амаль гэтак жа, як гэта робяць цяпер кансерватыўныя саветолагі. Але ісціна, на шчасце, заўсёды перамагае.

Шолахаў перамог. Ён не мог не перамагчы. Таму што голас народа, выражэнне якога ён быў, заглушыў выкрыкі левакоў і дагматыкаў.

Першыя кнігі «Ціхага Дона» Шолахаў апублікаваў, калі яму было 23 гады. Гэты факт і даўны, і заканамерны.

Дзіўны, бо малады чалавек здолеў стварыць грандыёзную панараму жыцця і вобразаў, перадаць дух эпохі, і заканамерны, таму што падобныя прыклады можна знайсці ледзь не ў кожнай літаратуры, і не толькі ў літаратуры.

Шылер напісаў «Разбойнікаў» у 22 гады. Лермантаў надрукаваў «Героя нашага часу», а Дзікенс — «Олівера Твіста» ў 26 гадоў. Галуа, які памёр у 21 год, паспеў стварыць славетную тэорыю алгебраічных ураўненняў. У 17 гадоў напісаў Рафаэль «Мадонну Канестабле» і ў 26 — «Афінескую школу»...

Адкуль жа чэрпаў Шолахаў матэрыял для сваіх раманаў? Бо сапраўднасць гістарычнага адлюстравання ў яго кнігах на дзіва дакладная, і напісаны яны амаль усею след за падзеямі. Матэрыял, тэма былі на вачах. І Шолахаў быў не толькі сведкам, а і ўдзельнікам тагачасных падзей. К 23 гадам ён паспеў працаваць настаўнікам, статыстыкам, напісаў «Данскія апавяданні». У той час — час грамадзянскай вайны і інтэрвенцыі — людзі раслі не па гадах, а па гадзінах. А Шолахаў не толькі працаваў, але і ўдзельнічаў у баях, часта рызыкуючы жыццём.

Першыя выданні твораў Шолахава за мяржой выклікалі сенсацыю. Яго партрэт, дзе ён у шапцы-кубанцы, абшоў старонкі сусветнай прэсы. Крытыкі адзначалі агульначалавечае значэнне яго кнігі — «Ціхага Дона» і «Узнятай цаліны». Аб гэтым пісалі і газеты, якія зусім не сімпатызавалі маладой Савецкай рэспубліцы.

Яго называлі «новым Талстым», а «Ціхі Дон» вызначалі як «лепшы раман XX стагоддзя». Параўноўваючы Шолахава з маладым пакаленнем пісьменнікаў Захаду, крытыка падкрэслівала, што ў яго «абсалютна адсутнічаюць літаратурныя надуманасць».

На важную ролю творчасці Шолахава звярнуў, у прыватнасці, увагу амерыканскі публіцыст Эдвін Сівер («Нью

рыпаблік» 15.8.1934), які заўважыў, што, не будзь Шолахава, запатрабавалася б некалькі пакаленняў пісьменнікаў, каб аб'ектыўна разабрацца ў прыродзе сацыялістычнага рэвалюцыі. «Нью-Йорк таймс» (3.8.1941) прызнавала «хвалючую чалавечую праўдзівасць Шолахава».

Вялікі ўклад Шолахава ў рускую, савецкую і сусветную літаратуру. Гэта разумяюць не толькі яго сябры і паклоннікі, але і ворагі. Не асмелваючыся цяпер адмаўляць яго значэнне, яны спрабуюць стварыць уражанне, што творчы метады Шолахава нібыта нічога не мае агульнага з сацыялістычным рэалізмам.

Аднак Шолахаў ясна падкрэсліў сваю прыхільнасць да метады сацыялістычнага рэалізму ўсёй сваёй творчасцю. Ён адзначыў гэта і пры ўручэнні яму Нобелеўскай прэміі ў 1965 годзе. Сацыялістычны рэалізм, гаварыў ён, выказвае светапогляд, які не прымае ні сузіральнасці, ні адыходу ад рэчаіснасці, які кліча да барацьбы за прагрэс чалавечства, дае магчымасць спасцігнуць мэты, блізкія мільёнам людзей, асвяціць ім шлях барацьбы.

— Мастацтва, — працягваў Шолахаў, — мае магутную сілу ўздзеяння на розум і сэрца чалавека. Думаю, што мастаком мае права называцца той, хто накіроўвае гэтую сілу на стварэнне прыгожага ў душах людзей, на карысць чалавечства...

Імёна такім мастаком быў і застаецца сам Шолахаў, у творчасці якога знайшлі высокамастацкае ўвасабленне важнейшых этапаў гісторыі Савецкай дзяржавы: падзеі грамадзянскай вайны — у «Ціхім Доне», калектывізацыя сельскай гаспадаркі — у «Узнятай цаліне», змаганне з гітлераўскім захопнікам ў гады другой сусветнай вайны — у кнігах «Яны змагаліся за Радзіму» і «Лёс чалавека».

Гаўрыіл ПЕТРАСЯН.

ВАСІЛЬ ШУКШЫН: «ШОЛАХАЎ ДАСЯГНУЎ У ЛІТАРАТУРЫ СУСВЕТНЫХ ВЯРШЫНЬ»

У час здымак фільма «Яны змагаліся за Радзіму» па аднайменнаму раману Міхаіла Шолахава здымачная група гасціла ў яго дома, у стаянцы Вёшанскай. Вось тады адбылося ўпершыню асабістае знаёмства з Шолахамым кінарэжысёра, акцёра і пісьменніка Васіля Шукшына. Гэта сустрэча і гэтыя здымкі сталі апошнімі для Шукшына: ён памёр, не паспеўшы завяршыць сваю работу над роллю салдата Лапахіна.

Балгарскі журналіст Спас Папоў узяў тады інтэрв'ю ў Шукшына, у якім пісьменнік, у прыватнасці, выказаў свае адносіны да Міхаіла Шолахава і яго творчасці. Прапануем чытачам вытрымкі з гэтага інтэрв'ю.

— Шолахаў для мяне — адкрыццё, — гаварыў Шукшын. — Якім я яго ўбачыў пры асабістай сустрэчы? Вельмі глыбокім, мудрым, простым. Для мяне Шолахаў — увасабленне летанісца... Шолахаў усё ва мне перавярнуў. Ён пераканаў — не, не словамі, а ўласным прыкладам, сваёй прысутнасцю ў Вёшанскай і ў літаратуры, — што не трэба спяшацца, гнацца за рэкордамі ў літаратуры, што трэба шукаць цішыні і спакою, каб глыбока абдумаць лёсы народныя... Ён адкрыўся мне ў рэальным, зямным святле як працаўнік у літаратуры.

Шолахаў заразіў мяне сваім ладам жыцця. Гэты мудрэц сядзіць сабе ў Вёшанскай, сядзіць і думае, далёкі ад мітусні сталічнага жыцця. Падаючыся спакусе схопіць, утрымаць імгненне, далёка не пойдзеш. Вось галоўнае, што я вынес з дому Шолахава: трэба працаваць! І пакінуць мітусню часовага.

Калі бярэшся за літаратуру, павінен усё жыццё прысвяціць толькі ёй. Яно патрабуе вялікага спакою і засяроджанасці, глыбокага ведання жыцця, свету, ў якім жывём...

...Шолахаўская белетрыстыка стаіць моцна, тут ужо нічога не скажаш. Моцна стаіць і жыве, а кіно, я б сказаў, круціцца вакол яе. Божа мой, колькі ўжо экранізавана шолахаўскіх твораў! А Шолахаў адзін. Яго проза жыццёвая, праўдзівая. Яна кінематаграфічная і з поспехам ідзе на экраны — воль і новая спакуса для кінарэжысёра. Як акцёр магу сказаць: шолахаўскае слова мае высокае напружанне і патрабуе поўнай аддачы, але ў выніку акцёр атрымае вялікае задавальненне ад работы з яго праўдзівай прозай.

Шолахаў...дасягнуў у літаратуры сусветных вяршынь.

Чатыры гады працуе ў Цэнтральным навукова-даследчым інстытуце тэхнікі кіравання народны магазін пярвічнай арганізацыі аматараў кнігі «Папірус». Члены яе сталі добрымі дарадчыкамі працаўнікоў інстытута: заўжды параяць, якую кнігу купіць для дэмашнай бібліятэкі, які дапаможнік набыць таму, хто вучыцца ў вышэйшай або сярэдняй навучальнай установе.

Нядаўна калектыву магазіна за высокія паказчыкі ў працы быў уручаны пераходны Чырвоны сцяг Дзяржаўнага камітэта СССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю ЦК прафсаюза работнікаў культуры.

НА ЗДЫМКУ: начальнік упраўлення «Саюзкніга» Дзяржкамвыдата СССР Г. САФРОНАЎ уручае пераходны Чырвоны сцяг дырэктару народнага магазіна Г. ЕРКІНАЙ.

Фота С. КРЫЦКАГА.

ІГНАТ ЛЕГАТОВІЧ—ПАЭТ І ПЕДАГОГ МІНУЛАГА СТАГОДДЗЯ

«НІЧОГА ТАКОГА Я НЕ ПІСАЎ...»

Высвятленне літаратурна-гістарычных пытанняў звязана з бесперапынным абнаўленнем, назапашваннем звестак і фактаў літаратурнага мінулага, няхай сабе, на першы погляд, нязначных. Так званыя дробязі здольныя павярнуць ужо вядомую, стабілізаваную ў нашым уяўленні з'яву іншай гранню, а ў недастаткова акрэсленаю карціну ўнесці той неабходны штырх, які надае яе абрысам большую выразнасць. Зразумела, што архіўны ці бібліяграфічны пошук не заўсёды прыводзіць да тых менавіта вынікаў, якіх чакаеш. Ды і знаходзіш, здарэцца, не там, дзе шукаеш.

Калі, прыяжджаючы ў Вільнюс, я адбраў для прагляду ў адзеле рукапісаў Цэнтральнай бібліятэкі Акадэміі навук Літоўскай ССР матэрыялы, якія тычацца польска-беларускага літаратурнага сумежжа і ўзаемадзеяння ў сярэдзіне XIX стагоддзя, то кожны раз адкладаў на потым знаёмства з карэспандэнцыяй віленскіх кнігавыдаўцоў Завадскіх. Неяк не верылася, што тут можна яшчэ што-небудзь адшукаць: калісьці аб гэтым зборы даволі падрабязна пісалі польскія даследчыкі, сярод яго папер Адам Мальдзіс выявіў пісьмы Вінцэнта Дуніна - Марцінкевіча і Гераніма Марцінкевіча. Аднак абмежавана вывучэннем адной толькі картатэкі па карэспандэнцыі Завадскіх, проста на ўсякі выпадак, як гэта планавалася на пачатку, мне не давалася. Увагу прыцягнулі пісьмы Ігнаці Легатовіча, паэта і педагога, які нарадзіўся ў вёсцы Малая Капіца каля Гродна, жыў і працаваў настаўнікам у Лепелі, Мінску.

Як вядома, вершаваныя мініяцюры І. Легатовіча, напісаныя па-польску, карысталіся ў свой час папулярнасцю на Міншчыне. Эпіграмы паэта, скіраваныя звычайна ў адрас каросці з мясцовых жыхароў, заўсёды зна-

ходзілі тут сваіх прыхільнікаў. Выстаўляючы на асмейванне паасобныя чалавечыя слабасці, Легатовіч не прамінаў закрануць і грамадскія загані, каб вынесці прысуд прыгонніцтву. У адной з эпіграм ён гаварыў, што пасля смерці мінскага губернскага маршалка дваранства Оштарпа «паны піць перастануць, а мужыкі есці пачнуць». Больш таго, паэт напісаў на беларускай мове адкрыта антыпрыгонніцкі верш «Скажы, вільможны пане», напісаў ад імя мужыка, які добра ўсведамляе сваю чалавечую годнасць і ўжо не хоча прымаць сацыяльнай няроўнасці:

— Скажы, вільможны пане, што ў нашым будзе стане? Бо мне нешта казалі, што вы неслухна давалі ў марцы подушнэго?

— А тобе, хлопе, до то тэго? — Праўда, што вы панамі Пакуль жывіце над намі... Але што з таго будзе, калі станем на судзе? Не скажаш, пане, тэго: «Цо тобе, хлопе, до тэго?..»

За публікацыю гэтага маркарнічнага верша быў кайфіскаваны — неўзабаве пасля выхаду — амаль увесь тыраж альманаха «Боян» (Вільня, 1838 год).

Усё гэта якраз і падштурхнула мяне прагледзець пісьмы Ігнаці Легатовіча да Адама Завадскага. Найбольш цікавым уяўляецца пісьмо ад 3 сакавіка 1851 года, адпраўленае Легатовічам з Мінска. Яно было выклікана перш за ўсё клопамі паэта наконт выдання кнігі «Падарунак для моладзі», рукапіс якой ён адаслаў Завадскаму ў першыя дні лістапада 1850 года. Імкнуўся высветліць, чаму затрымліваецца выданне ягонай кнігі, аўтар заўважае: «Нічога такога я не пісаў, чаго нельга было б друкаваць: непадобна таксама, каб шчуплую кніжачку за столькі месяцаў цензура

ВЫЛУЧАЮЦА ГРУНТОЎНАСЦЮ, МАЮЦЬ ПАПУЛЯРНАСЦЬ

ЭНЦЫКЛАПЕДЫІ САВЕЦКАЙ БЕЛАРУСІ

У жыцці кожнага народа выданне ўласнай энцыклапедыі — вялікая падзея, яскравае сведчанне сталасці нацыі, знамянальная веха ў развіцці яе культуры. Такім святам для беларускага народа было выданне ў 1969—1975 гадах першай у яго гісторыі ўніверсальнай 12-томнай «Беларускай Савецкай Энцыклапедыі», па праву ацэненай грамадскасцю краіны як значны ўклад у развіццё культуры ўсёй нашай шматнацыянальнай дзяржавы.

Сёння можна ганарыцца тым, што Беларусь, якая за гады Савецкай улады прайшла шлях ад амаль поўнай непісьменнасці насельніцтва да вяршынь сучаснай навукі, услед за 12-томнай БелСЭ ўжо ўнесла ў скарбонку савецкіх энцыклапедычных выданняў і шэраг іншых цікавых і змястоўных прац. Сярод іх вылучаецца спецыяльны энцыклапедычны аднатомнік «Беларуская Савецкая Сацыялістычная Рэспубліка», выдадзены да 60-годдзя БССР і Кампартыі Беларусі. У гэтай кнізе грунтоўна і ўсебакова паказаны выдатныя поспехі нашага народа ў палітычным, эканамічным і грамадскім жыцці, расказваецца пра гісторыю краю, яго насельніцтва, прыроду. Аднатомнік выклікаў вялікую цікавасць і за мяжой: па просьбе ЮНЕСКА мяркуецца выдаць яго ў 1982—1985 гадах на англійскай і французскай мовах. Двойчы (ў 1975 і 1977

гадах) масавым тыражом друкаваўся энцыклапедычны даведнік пра герояў Вялікай Айчыннай вайны «Навечна ў сэрцы народным». У лічаныя дні зніклі з паліц кніжных магазінаў выданні з навукова-папулярнай серыі «Энцыклапедычная бібліятэчка «Беларусь» («Раслінны свет Беларусі», «Жывёльны свет Беларусі», «Археалогія і нумізматыка Беларусі», «Рэкі, азёры і вадасховішчы Беларусі», «Сельская гаспадарка Беларусі», «Прамысловасць Беларусі»), выпуск якой працягваецца.

Цяпер энцыклапедысты нашай рэспублікі працуюць над завяршэннем 4-томнай рэгіянальнай Кароткай энцыклапедыі «Беларуская ССР». Гэта асноўнае ў 10-й пяцігодцы выданне Галоўнай рэдакцыі БелСЭ выходзіць паралельна на беларускай і рускай мовах. У краіне яно вядома як першы ўзор тэматычна-алфавітных нацыянальных энцыклапедыяў. Падпісчыкі ўжо атрымалі два тамы. У першым з іх — матэрыялы пра гісторыю Беларусі, яе грамадскі і дзяржаўны лад, заканадаўства і права, міжнародныя сувязі, адміністрацыйна-тэрытарыяльны падзел і населеныя пункты; у другім — пра прыроду і эканоміку Беларусі. У 1980 годзе чытачы пазнаёміцца з наступнымі тамамі КБелСЭ. У 3-м томе сканцэнтравана інфармацыя пра развіццё грамадскай

думкі, дасягненні навукі, тэхнікі і тэхналогіі, сродкі масавай інфармацыі, навуковыя, навучальныя і культурна-асветныя ўстановы, сістэму аховы здароўя, фізкультуру і спорт Беларусі, у 4-м — пра яе насельніцтва, мову, літаратуру, фальклор, этнаграфію і мастацтва. У дадатак да гэтага выдання Галоўнай рэдакцыі БелСЭ рытуе да выпуску ў 1981 годзе асобным томам «Біяграфічны даведнік», які будзе ўтрымліваць звесткі пра выдатных дзеячаў навукі і культуры, грамадскіх і партыйных работнікаў, слаўных людзей Беларусі (усяго каля 4 тысяч артыкулаў), дзейнасць якіх знайшла адлюстраванне на старонках Кароткай энцыклапедыі «Беларуская ССР».

Паступальны рух беларускай навукі акрэсліў выдатныя перспектывы далейшага развіцця ў БССР энцыклапедычнай справы. Цэнтральным Камітэтам КПБ падтрыманы прапановы грамадскасці аб выданні ў рэспубліцы галіновых энцыклапедыяў. Ужо сёння вядзецца падрыхтоўчая работа да выдання ў 11-й пяцігодцы 3-томнай «Савецкай Энцыклапедыі гісторыі Беларусі», 5-томных «Энцыклапедыі літаратуры і мастацтва Беларусі» і «Энцыклапедыі прыроды Беларусі». У 1981 годзе выйдзе 2-томны «Руска-беларускі слоўнік». Да 100-гадовага юбілею слаўтага беларускага паз-

та Янкі Купалы ў 1982 годзе мяркуецца выдаць аднатомную «Купалаўскую энцыклапедыю». Дасягненнямі Беларусі ў галіне меліярацыйнай навукі і размахам у БССР меліярацыйных работ тлумачыцца даручэнне Галоўнай рэдакцыі БелСЭ выдаць у 1982—1983 гадах спецыяльны даведнік па праблемах меліярацыі, які таксама будзе першым падобным выданнем у краіне.

Будуць і іншыя цікавыя працы. Але, бадай, самай адметнай падзеяй для энцыклапедыстаў Беларусі ў 11-й пяцігодцы стане пачатак падрыхтоўчай работы над другім выданнем «Беларускай Савецкай Энцыклапедыі». Мяркуецца змясціць у ім каля 70—80 тысяч артыкулаў, удвая больш, чым у першым выданні. Няма сумнення, што вырашэнне гэтай задачы па сілах кваліфікаваным кадрам навуковых, літаратурных і тэхнічных рэдактараў, бібліяграфіў і ілюстратараў, транскрыптароў і карэктараў, якія за 10 з лішнім гадоў існавання Галоўнай рэдакцыі БелСЭ назапасілі багаты вопыт, авалодалі сучаснай метадыкай стварэння энцыклапедыі і згуртавалі вакол сябе больш чым пяцітысячны калектыў вучоных і спецыялістаў, дзеячаў літаратуры і мастацтва — аўтараў і рэцэнзентаў.

Яўген МАЛАШЭВІЧ,
адказны сакратар БелСЭ.

прачытаць была не ў стане». Але сумненні Легацівіча былі развеяны: канфлікт з цензурай на гэты раз не ўзнікла, і яго праца неўзабаве ўбачыла свет.

Трэба сказаць, што паэта займалі не толькі яго аўтарскія інтарэсы. Ён звяртаўся да віленскага выдаўца і за канкрэтнай інфармацыяй аб літаратурных навінах. Легацівіч піша, што «рады быў бы даведацца, ці выйшлі наступныя тамы навуковага часопіса, выдаванага Падбярэскім». Пытаючыся пра гэта ў А. Завадскага, аўтар пісьма, відаць, і не падазраваў, што яшчэ ў снежні 1850 года Рамуальд Падбярэскі разам з іншымі перадавымі літаратарамі быў арыштаваны і знаходзіўся пад следствам, а выданне яго «Памятніка навукова-літэрацкага», на старонках якога шырока публікаваліся беларускія матэрыялы, забаронена. Дзве апошнія кнігі штогодніка, падрыхтаваныя да друку, трапілі ў жандарскае аддзяленне. А тое, што Легацівіч цікавіўся самым дэмакратычным пад той час выданнем на беларуска-літвіцкіх землях, гаворыць ужо само за сябе.

У гэтым жа пісьме

З АПОШНІХ ВЕРНІСАЖАЎ

роднага мастака СССР Савіцкага. Гледачы ўсіх узростаў падоўгу стаяць перад «Партызанскай мадоннай» (інскай), перад карцінай «Пазранні смерцю». «Голас Радзімы» друкаваў у свой час рэпрадукцыі іх. Апошнія хвіліны людзей пад шыбеніцай — цяжарнай жанчыны, старога, падлетка... Як дасканала ўвасобіў мастак сваю задуму. У «Пакаранні смерцю», — пісаў ён, — самым важным для мяне было паказаць годнасць савецкіх людзей. Яны не адчуваюць за сабою ніякай віны і не просяць (і не папросяць!) у ворага літасці. Сама жахлівая сітуацыя не павінна была засланіць чалавечыя якасці людзей». Хацелася, каб уся сцэна ўспрымалася не як проста страшны эпі-

зод і нават не як рэквіем па тых, што загінулі. Пачуццё чалавечай годнасці вызначыла характары людзей, іх пластычнае выяўленне. Таму і пісаць фігуры я імкнуўся індывідуальна, але не надта рэзка, падрабязна і акрэслена.

Для новых, упершыню паказаных гледачам работ, характэрна імкненне мастакоў заглябіцца ў псіхалогію сітуацыі, з'яў, чалавечых пачуццяў. Героі Вялікай Айчыннай вайны навечна застаюцца ў народнай памяці.

НА ЗДЫМКАХ: В. ШМАТАЎ. «Жанчына з вогненнай вёскі»; Л. ШЧАМЯЛЁУ. «Засцярога»; Я. РАЗДЗЯЛОЎСКАЯ. «Нацюр-морт з лотацыю»; Э. БЕЛАГУ-РАЎ. «Вяртанне».

ПЕСНІ ПРА ВЯЛІКІ ПОДЗВІГ

У Мар'інай Горцы адбыўся аўтарскі вечар лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР кампазітара Ігара Лучанка.

Разам з кампазітарам у гэці да мар'інагорцаў прыязджаў паэт Анатоль Грачаникаў, салісты Анатоль Падгайскі, Віктар Стральчыня, вакальна-інструментальны ансамбль «Верасы».

У самай вялікай зале Мар'інай Горкі — новым кінатэатры «Кастрычнік» — гучалі героіка-патрыятычныя творы Ігара Лучанка.

В. АРЛОЎ.

ГОЛАС КАЗАХСКИХ СЯБРОЎ

«Ля цёплае крыніцы» — так называецца зборнік, што нядаўна ўбачыў свет у выдавецтве «Мастацкая літаратура». Своеасабліва анталогія казахскага апавядання ўмясціла ў сабе творы дваццаці двух аўтараў, прадстаўнікоў розных пакаленняў. Беларускі чытач на сваёй роднай мове з задавальненнем пазнаёміцца з класікамі казахскай літаратуры Мухтарам Аўэзавым і Беймбетам Майліным, прачытае творы тых, хто ўжо добра вядомы ў рэспубліцы, — Габіта Мусрэпава, Сейтжана Амарова, Такена Алімжулава і іншых пісьменнікаў. Заключныя старонкі кнігі прадстаўлены маладзёжым аўтарам. Сярод іх Салі Муратбекаў, Сатымжан Саібаеў, Аралхан Бакееў...

Укладанне зборніка і біяграфічныя звесткі Рамазана Тактарава. Глыбокую, змястоўную прадмову напісаў Мухамеджан Каратаеў.

Кніга «Ля цёплае крыніцы» — новы ўклад у скарбонку беларуска-казахскай літаратурных сувязей, якія пачаліся яшчэ ў трыццатыя гады, калі на казахскую мову ўпершыню былі перакладзены асобныя вершы Янкі Купалы і Якуба Коласа, а ў Мінеку ў 1939 годзе асобным выданнем выйшла «Песні і назвы» Джамбула.

І. ПАЎЛЮКОЎСКИ.

ВЯСНОВЫЯ КАНЦЭРТЫ

Хто добра знаёмы з беларускай прыродай, ведае, які дружны, захапляючы акампанемент вясне ствараюць бягхвостыя земнаводныя — жабы і іншыя. Вось вы ідзеце па лесе ранняй вясной, калі яшчэ не чуваць птушак, калі яшчэ няма ніводнага зялёнага лісця, а толькі некаторы першцавет радуе вока. Ціха... І раптам чуецца гук, даволі падобны на журчанне ручая, але больш моцны, меладыйны, ён як быццам плыве ў паветры. Вы ідзеце на гэты гук...

І вось лес расступаецца, і перад вамі адкрываецца заліты вадой дуг. Здаўленне, выкліканае такой незвычайнай мелодый, яшчэ больш узмацняецца — ваш погляд прыцягваюць кветкі на паверхні вады, якія пераліваюцца на сонцы серабрыста-блакітнымі адценнямі. Кветкі раз-пораз рухаюцца! Аказваецца, гэта шлюбны збор вострамордх жаб. Самцы гэтага віду ў перыяд размнажэння набываюць цудоўны серабрыста-блакітны ўбор. Спевы «хору» самцоў ствараюць ілюзію бягучага ручая, а спевы «саліста» падобныя на аддалены брэх сабак. Гукі, што ідуць ад самцоў, маюць важнейшы біялагічны сэнс для працягу жабінага роду. Адсутнасць прыкметных вонкавых адрозненняў паміж самцамі і самкамі прымусіла земнаводных «абзавесціся» п'явучымі здольнасцямі. Без гэтага ўтварэнне шлюбных пар немагчыма. Каб прывабіць самак, самцы і наладжваюць канцэрты. Вельмі важна, што для кожнага віду характэрна «свая» песня. А ўсяго ў Беларусі існуе 10 відаў бягхвостых земнаводных. Песні самцоў

і дапамагаюць сабрацца разам асобінам аднаго віду.

Яшчэ калі сьнег не ўвесь снег, а па начах бываюць замарозкі, бурныя жабы збіраюцца ў вадаёмах на месцах нераставання. На пакрытай травой водмелі можа знаходзіцца да 50—100 жаб на квадратным метры. Пазней пачынаюць размнажацца шэрыя жабы. Можна чуць у красавіку іх «хрукаючы» голас. Прыходзяць у вадаёмы і часночніцы.

Самыя моцныя, самыя звонкія і меладыйныя канцэрты нашых земнаводных бываюць у маі. У гэты час размнажаюцца зялёныя жабы (сажалкавая і азёрная) — адны з найбольш галасістых. У самцоў гэтых відаў для ўзмацнення гучы па кутах рота раздуваюцца белыя або шэрыя шарыкі — рэзанатары.

Непаўторныя спалучэнні гукаў, што ствараюцца земнаводнымі, можна пачуць у майскія вечары. Вядуць галоўную партыю зялёныя жабы, заварожваючы сваім «класічным кваканнем». Затым у ансамбль уключаюцца чырвонабрухія жарлянікі са сваёй мінорнай песняй, нагадваючай «ук» або «унк», за што месцамі насельніцтва называе іх «укаламі». З некаторых вадаёмаў (праўда, рэдка) раздаецца рэзкі скрыпучы, гучны крык: «Эррр-эррр-эррр». Гэта самцы чароўнай жабы — віду, уключанага ў Чырвоную кнігу СССР і БССР. Асабліва неверагодную гаму гукаў амфібіі можна пачуць на Палесці, дзе ў дапаўненне да апісаных удзельнікаў хору далучаюцца квакшы, або драўнянікі. Гэтыя мініяцюрныя і вельмі прыгожыя (звычайна ярка-зялёнага колеру)

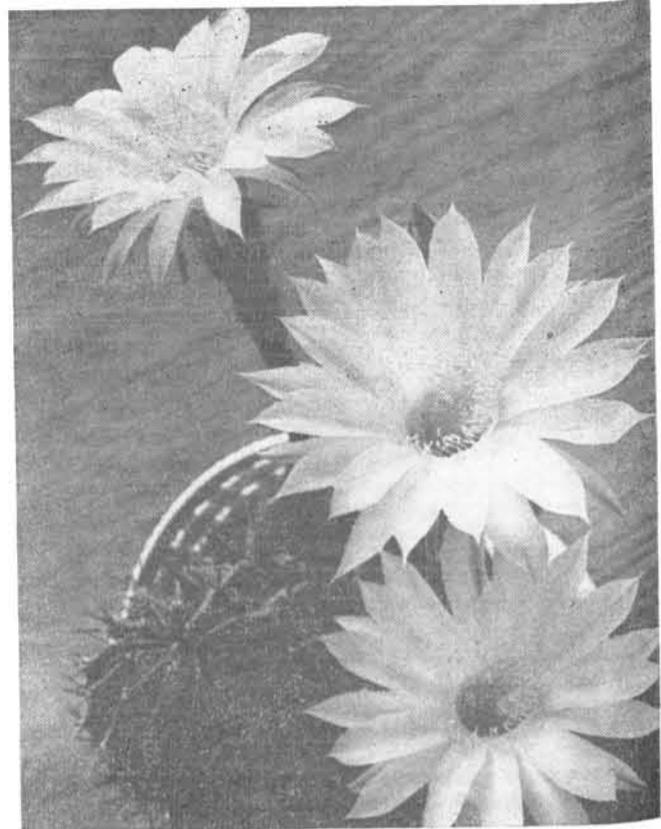
земнаводныя ёсць толькі ў паўднёвых і паўднёва-заходніх раёнах Беларусі. З наступленнем цемнаты квакшы «перахопліваюць» асноўную партыю, моцныя гукі іх песні падобныя на качынае краканне.

Не толькі сваімі галасамі адрозніваюцца амфібіі, але і характарам адкладання ікры. У травнявой і вострамордай жабаў — шаранадобныя адклады, якія пры набуханні яйкавых абалонак дасягаюць у дыяметры 8—10 сантыметраў, у іх ад 700 да 4 000 ікрынак. Уел ікра гэтых відаў звычайна адкладваецца ў адным месцы вадаёма, утвараючы суцэльную масу плошчай да 2—3 квадратных метраў, а іншы раз і больш. Зялёныя жабы адкладваюць ікру сярод водных раслін пад вадой, якая ўяўляе сабой шнур даўжынёй ад 1,5 да 10 метраў. У часночніц адклады маюць выгляд тоўстых каўбаспадобных шнуроў, а ў квакшы і жарлянікі — невялікія камякі.

Аднераставашны, амфібіі больш не цікавіцца лёсам свайго патомства. З жабурыння вытупляюцца апалонікі (хвастатыя лічынкі). Яны жывуць за кошт паядання зялёных і дрымотавых водарасцяў, практычна мала спажываемых іншымі насельнікамі вадаёмаў, чым садзейнічаюць чысціні вады ў іх. Праз 50—90 дзён развіцця апалонікі ператвараюцца ў маладых жабянят і выходзяць на сушу.

Амфібіі — важная частка нашай прыроды. Даволі вялікае іх значэнне як «санітараў» лясной і сельскай гаспадаркі.

М. ПІКУЛІК.

Якіх толькі вазонаў не згледзіш на падаконніках, ідучы вясковай ці гарадской вуліцай! Апошнім часам на Беларусі пайшла мода на кактусы. Шырока выдаецца адпаведная даведачная літаратура, створаны таварыствы аматараў, якія наладжваюць выстаўкі гэтых своеасаблівых раслін, даюць парады па іх развядзенню ўсім жадаючым. Узнагарода за клопаты — шчодрое цвіценне калючых «прышэльцаў».

Фота І. ЮДАША.

БЕРАСЦЕЙСКАЕ ГАРАДЗІШЧА

Унікальны музей ствараецца на месцы раскопак старажытнага селішча ўсходніх славян — Бярэсця, якое паклала пачатак сучаснаму Брэсту. Тут зберагліся ў першародным выглядзе маставыя, частакол, зрубныя жылыя памяшканні вышынёю да дзесяці вянцоў. Археологі вызначылі ўзрост селішча — XI-XIII стагоддзі. Знойдзена вялікая колькасць вырабаў з гліны, са скур, фрагментаў ільняных і шарсцяных тканін, прылад кавальскага рамяства і сельскай гаспадаркі, на канечнікі стрэл. Вялікую навуковую каштоўнасць уяўляе самшытавы грэбень з кірыліцай, які яшчэ раз даказвае шырокае распаўсюджанне пісьменнасці на старажытнай Русі.

Пабудовы Бярэсця і іншыя знаходкі стануць экспанатамі археалагічнага павільёна «Берасцейскае гарадзішча» — філіяла Брэсцкага абласнога краязнаўчага музея.

Прадметы, знойдзеныя на месцы раскопак, дазваляюць меркаваць, што даследчыкі выйшлі на рэшткі толькі рамеснага квартала горада. У старажытным летапісе XIII стагоддзя «Падхвальнае слова князю Уладзіміру Васільевічу», стваральніку Белай Вежы ў Камянцы, упамінаюцца такія ж вежа і каменны храм святога Міколы, узведзены ім на тэрыторыі Бярэсця. Адсюль вынікае, што пад тоўшчамі зямлі, відаць, знаходзіцца дзядзінец — умацаваная частка горада, рэшткі княжацкіх, баярскіх і купецкіх каменных збудаванняў.

Старажытная славянская зямля ў месцы зліцця Заходняга Буга і Мухавіц, якая калісьці была надзейным фарпостам на заходніх рубяжах, захоўвае яшчэ шмат таямніц. Яны чакаюць свайго адкрыцця.

М. КАЗЛОВІЧ.

ЭСТАФЕТА ПАКАЛЕННЯЎ

Вось ужо на працягу многіх гадоў у склад зборнай каманды СССР уваходзяць беларускія гімнастыкі. Яны абараняюць гонар краіны на першынствах Еўропы, свету і Алімпійскіх гульнях.

Мінулы год быў для беларускай гімнастыкі Нэлі Кім самым шчаслівым. Яна стала абсалютнай чэмпіёнкай свету, СССР. А сёлета зноў пацвердзіла званне мацнейшай гімнастыкі краіны на першынстве Савецкага Саюза. Цяпер Нэлі Кім упарта рыхтуецца да новых стартаў, галоўны сярод якіх — Алімпіяда-80 у Маскве.

...Ёсць у спартсменаў такая прымаўка: «Мы пакідаем спорт, а трэнеры застаюцца». Застаюцца, каб зноў рыхтаваць чэмпіёнаў, як гэта робіць заслужаны трэнер Савецкага Саюза В. Дзмітрыеў з Віцебска.

Працу Вікенція Дзмітрыевіч у школе спартыўнай гімнастыкі добраахвотнага спартыўнага таварыства «Дынама», якую называюць у нашай краіне алімпійскім рэзервам. Гэта адсюль выйшлі неаднаразова чэмпіёны Савецкага Саюза, Еўропы, свету і Алімпійскіх гульняў Ларыса Петрык і Тамара Лазаківіч.

А сёння на змену ветэранам прыйшлі малодшыя гімнастыкі. Дзве віцебскія вучаніцы, май-

стры спорту міжнароднага класа Таня Аржанікава і Іра Кірпічэнка, якіх трэніруе В. Дзмітрыеў, уключаны кандыдатамі ў алімпійскую зборную краіны. **НА ЗДЫМКАХ:** чэмпіёнка свету Нэлі КІМ (злева); трэнер

віцебскай школы спартыўнай гімнастыкі С. КАРАТКОВА са сваімі выхаванцамі; Таня АРЖАНІКАВА выконвае адвольныя практыкаванні. **Фота В. ВІТЧАНКІ і А. ЦАРЛЮКЕВІЧА.**